

Konferencja na temat „Ochrona i zagospodarowanie obrzeży zbiorników wodnych” (Przełazy, 13—14 V 1983 r.)

Organizatorami konferencji, która odbyła się w Przełazach koło Zielonej Góry, byli: Komisja Hydrobiologii Komitetu Ekologii PAN, Wydział Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej Ochrony Przyrody w Zielonej Górze oraz Zarząd Wojewódzki Ligi Ochrony Przyrody w Zielonej Górze. Na konferencję zostali zaproszeni członkowie Komisji Hydrobiologii, przedstawiciele szeregu instytutów PAN, wyższych uczelni, oddziałów Instytutu Kształtowania Środowiska — z Poznania, Warszawy, Wrocławia i kilku innych miast. Większość uczestników (ok. 50 osób) stanowili jednak miejscowi — przedstawiciele instytucji i urzędów z miasta i województwa zielonogórskiego: pracownicy Urzędu Wojewódzkiego, Biura Planowania Przestrzennego, Komisji Planowania, Wydziału Kultury Fizycznej i Turystyki, Okręgowego Zarządu Lasów Państwowych, Zarządu Inwestycji Rolniczych, Urzędów Miejskich i Gminnych. Reprezentowane były również instytucje zainteresowane ochroną wód z sąsiednich województw: poznańskiego, gorzowskiego, wrocławskiego i leszczyńskiego.

Obrady otworzył prof. Stanisław Kołaczkowski, prosząc o zabranie głosu przedstawiciela władz województwa, dyrektora Aleksandra Niemca. Dyr. Niemiec w swoim wystąpieniu podkreślił przyrodnicze walory regionu zielonogórskiego, którego dużą część powierzchni zajmują obszary leśne i ekosystemy wodne. Znaczny stopień zanieczyszczenia wód ciągle się powiększa, co powodowane jest przede wszystkim błędnym, zwykle zresztą niezgodnym z obowiązującymi przepisami, zagospodarowaniem ekosystemów wodnych i ich obrzeży. Dyr. Niemiec podkreślił, że problemy ochrony środowiska spotykają się z dużym zainteresowaniem ze strony władz województwa.

Potwierdzenie tej ostatniej tezy znalazło wyraźne odbicie w wypowiedzi prof. Stanisława Kołaczkowskiego, który przedstawił zebranym tematykę czterech — zorganizowanych w ostatnich latach na terenie województwa zielonogórskiego — konferencji związanych z problemami ochrony wód. Dotyczyły one wpływu nawożenia pól na czystość wód, spływu do wód gnojowicy, zanieczyszczeń pestycydami oraz wpływu przemysłowego tuczu ryb w jeziorach na stopień ich zeutrofizowania. Uczestnicy konferencji mieli możliwość zapoznania się z materiałami z tych spotkań oraz z danymi związanymi z ochroną wód w tym regionie na małej, lecz ciekawie pomyślanej wystawie.

W części referatowej obradom przewodniczył dr inż. Maciej Lenartowski z Instytutu Kształtowania Środowiska we Wrocławiu. Pierwszy referat pt. „Obrzeża jezior — środowisko i procesy biologiczne” wygłosiła prof. Ewa Pieczyńska. Wskazała, że wiedza ekologiczna na temat pobrzeży jezior jest jeszcze stosunkowo niewielka i brak jest większych opracowań kompleksowych. Środowisko to charakteryzuje się dużą zmiennością, mozaikowością i znacznym nasileniem procesów destrukcji. Zmienność związana jest głównie z wahaniami poziomu wody eksponującymi znaczne partie dna na czasowe wysychanie, co prowadzi z kolei do zmian w biocenozach.

„Roślinność litoralu i jej znaczenie dla ochrony wód” to temat referatu prof. Izabelli Dąbskiej. Wskazała ona na zmiany ilościowe i jakościowe zachodzące pod wpływem eutrofizacji i przeżyźnienia wód. Podkreśliła znaczenie magazynowania w częściach podziemnych i nadziemnych makrofitów znacznych ilości fosforu i azotu, okresowo wyłączanych z obiegu materii w zbiornikach wodnych.

Trzeci referat pt. „Wpływ użytkowania obrzeży na gospodarkę rybacką” wygłosił prof. Marian Leopold. Wskazał on, że w warunkach polskich szczególnym zagrożeniem dla obrzeży ekosystemów wodnych są „zakłócenia rozproszone”, powodowane przez rekreacyjne użytkowanie jezior. Postępująca eutrofizacja jezior i szczególnie zmiany w litoralu kształtują określone tendencje w odłowach ryb: ogólnemu wzrostowi wielkości połowów ryb towarzyszy spadek odłowów gatunków najcenniejszych — łososiowatych, okoniowatych, szczupaka, przy jednoczesnym wzroście odłowów karpowatych (i to szczególnie gatunków drobnych) oraz gatunków stanowiących obiekt intensywnego zarybiania. Dopiero bardzo zaawansowana eutrofizacja powoduje całkowite załamanie odłowów. Prof. Leopold wskazał, że dalszy brak właściwej ochrony jezior i odpowiedniego rekreacyjnego użytkowania ich obrzeży i strefy litoralu może doprowadzić do całkowitej degradacji jezior.

Kolejny referat wygłosiła dr Magdalena Graczyk zajmując się zagadnieniem „Metody ochrony zbiorników przed zanieczyszczeniem ściekami”. Referentka omówiła różne źródła i rodzaje zanieczyszczeń wód, szczególnie charakterystyczne dla zachodniej Polski; na tym tle przedstawiła opracowania i zastosowania różnych metod ochrony wód i ich rekultywacji, stosowane obecnie w najbardziej rozwiniętych krajach Europy (RFN, Szwecja, Szwajcaria).

„Wpływ przekształceń strefy brzegowej na stan awifauny zbiorników wodnych” przedstawiono w referacie mgr Wojciecha Grabińskiego. Autor omówił zmiany awifauny wywołane osuszaniem łąk przybrzeżnych, zmiany związane z wahaniami poziomu wody w zbiornikach i ciekach, zakłócenia w życiu ptaków wywołane zagospodarowaniem turystycznym obrzeży wód. Wskazał jednak, że w ostatnim okresie obserwuje się u wielu ptaków zmniejszenie „antropofobii”.

„Ochrona krajobrazu przywodnego w planowaniu przestrzennym” była tematem referatu mgr inż. Włodzimierza Cofty. Zagadnienia planowania przestrzennego ujął on w aspekcie historycznym, wskazując na konieczność zajęcia się nie tylko ochroną środowiska, ale i rekonstrukcją naszych pojęć o krajobrazie, w któ-

rym człowiek powinien żyć. Wskazał na wartość krajobrazu naturalnego jako własności społecznej; podkreślił, że za obroną i ochroną czystości wód przemawiają względy nie tylko zdrowotne, komunalne, estetyczne, ale przede wszystkim społeczne. Szkodliwość społeczną niszczenia naturalnego środowiska człowieka przyrównał do szkodliwości niszczenia dzieł sztuki.

Pierwszy dzień obrad zakończyła żywa i interesująca dyskusja, w której wzięło udział kilkanaście osób. Wskazywano w niej na nieplanowy i chaotyczny charakter zabudowy rekreacyjnej obrzeży jezior; zarówno daczki jak i wielkie ośrodki wczasowe budowane są zwykle samowolnie, bez uwzględnienia znajomości podstaw ochrony środowiska, problemów sanitarnych, rybackich itp. Wskazano na ogromne trudności rozwiązania tych problemów, zarówno ze względów prawnych, jak administracyjnych i społecznych. Szukano dróg rozwiązań pośrednich — możliwie najskuteczniejszego chronienia wybrzeży już zabudowanych, zaostrożenia kryteriów przyznawania pozwoleń na zabudowę w przyszłości, opracowania takich rozwiązań przestrzennych, które w najmniejszym stopniu niszczyłyby naturalne środowisko. Postulowano uniezależnienie pionu ochrony środowiska od władz administracyjnych.

W drugim dniu konferencji przedstawiono referaty bardziej szczegółowe, związane głównie z zagadnieniami ochrony wód w województwie zielonogórskim. W pierwszym z nich, przygotowanym przez mgr Jerzego Mendaluka, omówiono „Stan czystości wód jezior: Sława, Trześń i Łagów oraz zagospodarowanie ich obrzeży”. Wskazano na źródła zanieczyszczeń, wzrost obciążenia jezior fosforem oraz na konkretne możliwości ochrony wód poprzez budowę oczyszczalni w Łagowie i Sławie, jak również poprzez utworzenie Łagowskiego Parku Krajobrazowego.

„Plan zagospodarowania turystycznego obrzeży jezior zielonogórskich” przedstawił mgr Jan Tyblewski. Podkreślił wyjątkowe „nasylenie” turystyczne terenów jezior zielonogórskich, przewyższające znacznie stwierdzone na Mazurach. Wskazał na możliwości stosowania innych rozwiązań zabudowy turystycznej niż realizowane dotychczas w Polsce, np. zagospodarowanie turystyczne nie równoległe, ale prostopadłe do brzegów zbiornika.

Inny charakter miało wystąpienie mgr Alfreda Roslera, który omówił zagadnienie bardzo podstawowe, wykraczające poza czystość wód i obejmujące obszar całego kraju, a mianowicie „Stan kartowania batymetrycznego jezior Polski”. Wskazał, że skartowanych jest w Polsce ok. 2300 jezior, czyli 25%, ale są to zbiorniki o powierzchni powyżej 50 ha. Zachęcając do współpracy różne limnologiczne zespoły badawcze proponował stworzenie centrum kartograficznego.

„Wpływ rekreacyjnego zagospodarowania obrzeży jezior na środowisko leśne na przykładzie jeziora Sława” był tematem referatu dr inż. Stanisława Dudy. Wskazał on na nieodwracalne straty ekologiczne jakie powoduje zagospodarowanie turystyczne tych ekotonów. W województwie zielonogórskim 80% ośrodków wypoczynkowych zbudowanych jest na obszarach leśnych, przy czym „zaludnienie turystyczne” jest w nich sześciokrotnie wyższe od przewidywanego dla tych terenów. Niszczeniu ulegają nie tylko tereny zajęte przez ośrodki, ale również dwa razy większe powierzchnie je otaczające. Straty w gospodarce leśnej są możliwe do oszacowania ekonomicznego.

Ostatni referat konferencji dotyczył „Przepisów prawnych regulujących ochronę obrzeży wód” i został wygłoszony przez mgr Aleksandra Ciesielskiego. Omówił on polskie przepisy prawne dotyczące korzystania z wód i ich praktyczną realizację. Wskazał na konieczność egzekwowania przepisów ochrony wód i ich obrzeży, karania za ich przekraczanie, na możliwości wydawania nakazów i zakazów przez władze wojewódzkie, co wpłynęłoby na przyspieszenie wprowadzenia ochrony wód w życie.

Podobnie jak pierwszego dnia obrady zakończone zostały żywą dyskusją — przedstawiano konkretne propozycje i wnioski do wykorzystania przez władze wojewódzkie. Sugerowano konieczność powołania specjalnego zespołu, który zająłby się nie tylko opracowaniem wytycznych ochrony i zagospodarowania konkretnych jezior, ale również wydaniem przepisów wykonawczych. Wszystkie wypowiedzi cechowało duże zaangażowanie w sprawy ochrony nie tylko wód, czy ich obrzeży, ale całego środowiska przyrodniczego tego regionu Polski. Widać z nich było bardzo osobiste powiązania uczestników z tematyką konferencji, ich doskonałą znajomość terenu i społeczną odpowiedzialność.

Konferencja w Przełazach umożliwiła spotkanie się ludzi zajmujących się ochroną wód z bardziej teoretycznego punktu widzenia z ludźmi konkretnie realizującymi tę ochronę w swoim regionie. Myślę, że dla obu stron było to bardzo potrzebne i użyteczne. Za umożliwienie takiego spotkania należą się serdeczne podziękowania jego inicjatorowi prof. Stanisławowi Kołaczkowskiemu, jak również organizatorowi panu Kazimierzowi Polińskiemu.

Anna Stańczykowska